

Recenzja rozprawy doktorskiej, dorobku artystycznego oraz dydaktycznego mgr Anny Zabdyrskiej przygotowana w związku z przewodem doktorskim, wszczętym 2.11.2016 na Wydziale Form Przemysłowych Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki projektowe.

Niniejsza recenzja sporządzona została na podstawie przedstawionych dokumentów:

- Rozprawa doktorska "Design jako eksponat. Metody wystawiennicze w dziedzinie designu" - opracowanie tekstowo - ilustracyjne liczące 154 strony,
- Portfolio - opracowanie tekstowo - ilustracyjne,
- Dokumentacja pracy dydaktycznej - opracowanie tekstowo - ilustracyjne.

Krótką charakterystyka kandydata

Anna Zabdyrska jest absolwentką Wydziału Grafiki ASP w Krakowie, którego dyplom magisterski otrzymała w roku 2007. Obecnie związana jest z Wydziałem Sztuki, Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, gdzie prowadzi kilka kursów projektowania graficznego. W swojej działalności projektowo-artystycznej zajmuje się wystawiennictwem i grafiką użytkową.

Ocena rozprawy doktorskiej pt. "Design jako eksponat. Metody wystawiennicze w dziedzinie designu"

Dziełem stanowiącym podstawę pracy doktorskiej Pani Anny Zabdyrskiej jest projekt wystawy designu "Z drugiej strony rzeczy. Polski design po roku 1989", która otwarta została w Muzeum Narodowym w Krakowie 5.04.2018 roku. Dzieło to jest więc formalną podstawą tej recenzji. Nie sposób jednak nie zauważyć, że wystawa ta stała się pewnego rodzaju podsumowaniem dotychczasowych badań i doświadczeń, które pozwoliły zebrać wiedzę i przedstawić poglądy daleko wychodzące poza to źródło, jakim jest wymienione doświadczenie projektowe. W dwóch pierwszych rozdziałach rozprawy, autorka omawia główne aspekty projektowania wystaw i analizuje rozwiązania wystawiennicze obejmujące szerokie spektrum tego typu działalności projektowej. Jak sama pisze, bazuje na materiale badawczym, który zgromadziła w ciągu ostatnich 5 lat oglądając liczne wystawy, odwiedzając festiwale designu oraz muzea, częściowo lub w całości poświęcone projektowaniu, a co najważniejsze, samodzielnie realizując szereg wystaw. Wnikliwość tych badań potwierdza zgromadzony materiał zdjęciowy z całego świata. Autorka przedstawia systematykę zdarzeń wystawienniczych kategoryzując je ze względu na różne cechy, szczególnie pochylając się nad wystawami prezentującymi przedmioty użytkowe. W rozdziale poświęconym zadaniom wystaw designu autorka szczególną rolę przypisuje celom edukacyjnym, zwracając uwagę na konieczność budowania różnorodnych kontekstów dla prezentowanych obiektów. Autorka pisze " Wystawy (designu dop. recenzenta) mają moc komentowania rzeczywistości, inicjowania

ważnych dyskusji, mogą być w nich znaczącym głosem. Szczególnie gdy rozmawiamy o designie rozumianym jako narzędzie rozwiązywania problemów, ułatwiania życia, w czasach gdy o projektowaniu dyskutuje się w kontekście skomplikowanych, wielopłaszczyznowych problemów z zakresu globalnej ekologii, klimatologii, ekonomii czy antropologii, gdy design zaprzęgany jest zarówno do tego, aby kreować otoczenie, jak i by je niszczyć". W wielu miejscach pracy doktorskiej pojawia się przeświadczenie o roli wystaw designu, jaką mogą odegrać, w postrzeganiu podstawowych problemów cywilizacyjnych. Kontekst produktu wzorniczego jest w tym ujęciu równie ważny, a może ważniejszy, niż jego materializacja oddziałująca estetycznie i sensualnie. Podejście to znajduje moje pełne uznanie. Uświadamia bowiem, że design jako emanacja produkcji z jednej strony oraz ludzkich potrzeb z drugiej, posiada olbrzymią wagę dla jakości, a może nawet możliwości, dalszego trwania naszej cywilizacji. W rozdziale 2 autorka detalicznie opisuje różnego rodzaju rozwiązania z dziedziny projektowania wystaw, szczególną rolę przypisując tym właśnie, które potęgują ich edukacyjną rolę. W opisie znajdujemy liczne odwołania do prawdziwych zdarzeń wystawienniczych, które wykorzystują takie nowoczesne techniki jak interaktywność i rozszerzona rzeczywistość, jak i tradycyjnych opartych na tekście, zdjęciach i filmie. Zebrany materiał budzi szacunek, jeśli chodzi o szeroki zakres oraz ilość ilustracji.

Przechodząc do omówienia właściwej części pracy doktorskiej, chciałbym wyrazić opinię, że wystawa "Z drugiej strony rzeczy. Polski design po roku 1989", jest jedną z najważniejszych wystaw tego rodzaju od czasu wystawy "Rzeczy pospolite" z 2000 roku. Piszę to nie tylko na podstawie dokumentacji doktorskiej, ale również na podstawie własnej percepcji tej ekspozycji, którą widziałem osobiście. Pani Anna Zabdyrska miała więc okazję włożyć swój wkład w przedsięwzięcie o wyjątkowym znaczeniu dla kultury polskiej. Pomijam w tym wypadku ocenę merytoryczną kompletacji obiektów oraz ich układu, rozumiejąc, że ten obszar działań był kontrolowany przez kuratorkę wystawy. Jednak autorka pracy doktorskiej, będąc projektantką odpowiedzialną za aranżacje, wystrój wnętrza oraz rozmieszczenie warstwy informacyjnej, miała ważny wpływ na jej estetyczne i edukacyjne oddziaływanie.

Nie znam oczywiście wszystkich uwarunkowań technicznych, które zdecydowały o takim, a nie innym przebudowaniu wnętrza sal wystaw czasowych Muzeum Narodowego w Krakowie. Jeśli jednak były jakieś uwarunkowania techniczne utrudniające realizację koncepcji aranżacji, to pozostały one niezauważalne. Przestrzeń została w mojej opinii wykorzystana optymalnie i zgodnie z wewnętrzną strukturą i podziałami ekspozycji. Ciekawym zabiegiem przestrzennym było zróżnicowanie jej na część "mobilną", pozwalającą na swobodną cyrkulację zwiedzających, i części "stacjonarne" utworzone w naturalnych niszach przestrzeni, pozwalające na obejrzenie prezentowanych filmów w pozycji siedzącej. Właściwa proporcja pomiędzy przestrzenią komunikacyjną i ekspozycyjną zapewniała swobodny przepływ oglądających oraz pozwalała na dowolne gromadzenie się ich przed obiektami. Wyjątkowa koncepcja oświetlenia, gdzie światło było uzyskiwane głównie z pulpitów ekspozytorów, służyła wygaszeniu nieistotnych lub niepożądanych elementów wnętrza. Dopiero z pracy doktorskiej dowiedziałem się, że w salach wystaw zmiennych jest podłoga pokryta wyrazistym kamieniem utrudniającym jakiegokolwiek ekspozycje. Będąc na

wystawie odniosłem wrażenie, że jestem otoczony tylko i wyłącznie przez eksponowane przedmioty i grafikę im towarzyszącą. To bardzo dobry skutek działania koncepcji oświetlenia. W przypadku większych obiektów, szczególnie mebli, świecące pulpity stawały się nieco konkurencyjne wobec obiektów. Niektóre z nich, oświetlone od dołu, wyglądały inaczej niż zwykle. Formaty powierzchni ekspozycyjnych dobrane zostały z dużym marginesem w stosunku do obiektów, co dawało przyjemne wrażenie przestrzenności ekspozycji.

Warto zwrócić uwagę na to, że system wystawienniczy został zaprojektowany jako zestaw trwały, który może być przydatny w dalszej działalności muzeum. Nie wiem do końca czyja to była decyzja, jednak warto podkreślić jej ekologiczny i oszczędnościowy wymiar. Wystawiennictwo okazjonalne bywa niestety dość często marnotrawczą dziedziną projektowania.

Mocnym elementem ekspozycji były wszelkiego typu projekcje. Wielka animacja pokazująca transport robiła duże wrażenie. Mini kina urządzone w niszach wyposażone zostały w siedziska pozwalające nie tylko komfortowo oglądać przygotowane filmy, ale również wypocząć. Zagadnienie wygody w aranżacji wystaw w świetle potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych zostało szczegółowo omówione przez autorkę rozprawy doktorskiej w ogólnej części pracy.

Podświetlone opisy i typografia na ścianach była, jak wynika z dokumentów, projektowana przez oddzielnego projektanta. Jednak zaznaczyć należy, że ich rozmieszczenie na pochyłych podświetlanych pulpitych znacznie ułatwiało czytanie.

W sumie uważam, że pani Annie Zabdyrskiej udało się stworzyć ciekawą, nastrojową wystawę, dobrze spełniającą swoje informacyjne i edukacyjne funkcje. Poza interesującymi obiektami, którym towarzyszyły przedstawienie ich kontekstu, ekspozycja zaoferowała intrygującą, przyjazną przestrzeń, w której ja, jako oglądający, czułem się dobrze.

Ocena dorobku projektowo-artystycznego

Portfolio pani Anny Zabdyrskiej zawiera szereg realizacji wystaw, które realizuje jako kuratorka, projektantka przestrzeni i projektanta grafiki, lub występuje w tych dwóch ostatnich rolach. Nie sposób odnieść się do wszystkich przedstawionych realizacji, które generalnie reprezentują wysoki profesjonalny poziom. Jak widać z przedstawionego materiału, autorka jest w stanie podjąć się niemal każdego zadania ekspozycyjnego. Aranżacje i sposób komunikowania graficznego są bardzo różne, pasujące do zróżnicowanej tematyki. W żadnym miejscu nie zauważyłem powtórzeń chwytów plastycznych, które w takiej ilości realizacji, dokonanych w ciągu niespełna 10 lat, mogłyby się w naturalny sposób zdarzyć.

Wyjątkowo ciekawą grupą realizacji ekspozycyjno-graficznych wydają mi się te związane z wątkiem etnodesignu. Ekspozycja na placu Wolica w ramach Etnodesign Festiwal 2010, znacznie wykracza poza standardowe rozwiązania galeryjne. Zwraca uwagę odważna aranżacja samego placu miejskiego wylewająca się z pawilonu tymczasowego, powiązana z wielkoformatową grafiką.

Koncepcja kuratorska i projektowa pierwszej edycją tego festiwalu doprowadziła do wstawienia nowoczesnych obiektów pomiędzy muzealne obiekty zbiorów Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Proste podesty pokryte blatami w soczystych kolorach, nieoczekiwanie zaingerowały w typową dla tego typu placówek aranżację przestrzeni. Kontrast pomiędzy współczesnym i dawnym stał się w tym wypadku sam w sobie potężnym środkiem wyrazu. Subtelne nawiązania znaczeniowe i formalne współcześnie projektowanych przedmiotów do przedmiotów dawnych osiągnięto w sposób nieoczywisty poprzez sąsiedztwa przestrzenne. Grafika towarzysząca obu etnodesignerskim festiwalom jest na wskroś współczesna, tylko poprzez swoją kolorystykę wskazuje, jakie były jej inspiracje, bez przytaczania zgranych motywów ludowych. Wysoko oceniam też wystawę fotograficzną "Niemożność obecności" zrealizowaną w Muzeum Historii Fotografii, gdzie autorka miesza w szlachetny sposób modernistyczną czarno-białą grafikę i typografię z tradycyjnie wyeksponowanymi fotografiami z przełomu XIX i XX wieku. Podobnie jak w przypadku wystawy etnodesignu, pomiędzy nowym i starym tworzony jest kontrast twardości materii ekspozycyjnej wzmagany dodatkowo przez różnice w zagęszczeniu zdjęć i grafiki. To doskonały przykład wrażliwości plastycznej autorki.

Podobnie wysoko oceniam wystawę *Wesela 21* zrealizowaną w Muzeum Etnograficznym w 2016 roku. To wystawa-scenografia budowana zróżnicowaną przestrzenią i bogactwem rozwiązań wystawienniczych i graficznych. Opowieść o weselach, pokazująca fragment naszej tradycji dawnej i najnowszej, prowadzona jest z dystansem i humorem, stając się doskonałą zabawą.

Sympatyczna realizacja wystawy "Let's bee friends, czyli zaprzyjaźnij się z pszczołami" zdradza zaangażowanie pani Anny Zabdyrskiej, jako kuratorki i projektantki, w problematykę ekologiczną. Ikonografia wystawy, z pewnością kierowana do dzieci, ma wybitny walor edukacyjny i doskonałą jakość graficzną.

Druga część porfolio poświęcona jest pracom czysto graficznym. Znajdujemy tam doskonałą realizację kwartalnika "Autoportret", którego projekt opublikowano wcześniej w nieodżałowanym piśmie branżowym 2+3D. Bogactwo abstrakcyjnych form graficznych zostało tutaj z powodzeniem zastosowane do ilustracji tekstów dotyczących przestrzeni wizualnej człowieka. Charakterystyczne jest tu całkowite wyłączenie materiałów fotograficznych, co tworzy wyjątkowy autorski charakter tej publikacji. Uwagę zwraca również grafika 2 edycji kampanii społecznej poświęconej alternatywnej mobilności pt. "Wyższa kultura mobilności" operująca wyrazistym językiem plastycznym. Załączone zdjęcia pokazują właściwe działanie plakatów w przestrzeni miejskiej.

Kolejną realizacją, którą oceniam wysoko, jest identyfikacja wydarzenia - wystawy "Władzy raz zdobytej nie oddamy nigdy?". Odmienna od kolorowego i rozmalowanego stylu innych projektów, opiera się na zdjęciu autentycznego muralu, jak sądzę, z okresu stanu wojennego. Adaptowana grafika doskonale pasuje do tematyki wydarzenia i oddaje klimat tamtych czasów. Podsumowując, pani Anna Zabdyrska zaprezentowała zestaw wysoce profesjonalnych osiągnięć projektowych. Jako projektant wystaw i grafiki użytkowej prezentuje doskonały poziom artystyczny i warsztatowy.

Ocena dorobku dydaktycznego

Pani Anna Zabdyrska związana jest z Wydziałem Sztuki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W jej dokumentacji pracy dydaktycznej pokazane są efekty kilku kursów:

- kursu podstaw projektowania graficznego dla 1 roku licencjackiego,
- kursu projektowania graficznego dla 2 i 3 roku licencjackiego,
- kursu projektowania graficznego dla 1 roku magisterskiego,
- kursu komunikacji alternatywnej dla 2 roku licencjackiego, który grupuje zadania z pogranicza projektowania grafiki, usług i produktów
- kurs projektowania grafiki dla produktu dla 1 roku magisterskiego.

Wielość zadań i różnorodność podejścia do grafiki użytkowej wskazuje na szerokie umiejętności dydaktyczne pani Anny Zabdyrskiej. Tematyka realizowanych ćwiczeń nie odbiega od standardów, które daje się zaobserwować na kursach grafiki użytkowej innych wydziałów projektowych. Często podejmowaną problematykę projektowania piktogramów, identyfikacji graficznych firm i wyrobów, plakatów, grafiki książkowej, publikacji prasowej wzbogacają ćwiczenia z obszaru wayfinding oraz komunikacji związanej z projektowaniem usług. Poziom prezentowanych prac jest zadawalający, a realizowany program nie budzi żadnych wątpliwości. Pani Anna Zabdyrska pełniła również funkcje promotora pomocniczego dyplomów licencjackich.

Konkluzja

Projekt wystawy designu "Z drugiej strony rzeczy. Polski design po roku 1989" będący podstawą rozprawy doktorskiej pod tytułem "Design jako eksponat. Metody wystawiennicze w dziedzinie designu" jest wyróżniającą się realizacją wystawienniczą oraz stanowi oryginalne osiągnięcie artystyczne, czym spełnia wymogi ustawy. Portfolio kandydatki jest znakomitym zestawem profesjonalnych osiągnięć projektowych, a jej działalność dydaktyczna charakteryzuje się wszechstronnością i dobrym poziomem. Z uwagi na powyższe stwierdzenia, zwracam się do Rady Wydziału Form Przemysłowych Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, o przyznanie pani magister Annie Zabdyrskiej tytułu doktora w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki projektowe.

Doktor habilitowany Grzegorz Niwiński, profesor ASP w Warszawie

